

AZƏRBAYCAN COP29 HOST

2024-cü ilin noyabr ayında Azərbaycan BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası (COP29), həmçinin Kioto Protokolu-nun Tərəflər Görüşünün 19-cu sessiyası və Paris Sazişinin Tərəflər Görüşünün 6-cı sessiyası kimi mötəbər tədbirlər keçiriləcək.

Bu barədə keçən il Birləşmiş Ərəb Əmirliklərində baş tutmuş COP28-də dünya birliyi tərəfindən qəbul edilmiş yekdillik qərar qlobal siyasi arenada Azərbaycanın özünü etibarlı tərəfdaş kimi nüfuz etməsinin, BMT-də və digər beynəlxalq təşkilatlarda oynadığı fəal rolun, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin növbəti regionda, hətta bütün dünyada sülhün və beynəlxalq hüquq çərçivəsində ədalətli bərabər oluması üçün əmək sərf edən güclü lider kimi yüksək şəxsi nüfuzunun nəticəsidir. Azərbaycan Prezidentinin çıxışlarından birində qeyd etdiyi kimi, sözügedən qərar eyni zamanda ölkəmizin müxtəlif dövlətləri müəyyən məsələlər ətrafında bir araya gətirmək gücünə və imkanına malik olmasının təsdiqi, Azərbaycana olan böyük etimadın təzahürü və "yaşıl keçid"lə bağlı söyləmələrimizin ən yüksək səviyyədə qəbul edilməsinin göstəricisidir. Qətiyyətlə demək olar ki, ölkəmizin 120 dövləti birləşdirən Qoşulma Hərəkatına böyük uğurla sədrlik etməsi, BMT-də və digər müxtəlif beynəlxalq təşkilatlarda fəal rolunu və təmsilçiliyini COP29-a sədrliyinə də uğurlu olması üçün əlverişli imkanlar yaradır və bu imkanların reallaşacağı şübhəsizdir.

Moludur ki, mavi və yaşıl rənglər insanın müşahidə dairəsində olan kainat daxilində Yer kürəsinin xarakterik simvollarıdır. Kosmosdan məhz bu rənglərdə görünən planetimizdə həyatın varlığını su-okean təbəqəsi və Yer üzünün yaşıl örtüyü təmin etmişdir. Bunlar isə təbii olaraq canlıların yaşama üçün temperatur, rütubət və maddələrin ən optimal nisbətlərinin mövcud olduğu iqlimlə və atmosferin tərkibi ilə sıx əlaqədardır.

Bəşər övladı tarixi ərzində planetə sahibləndikcə, təbiəti tam şəkildə idarə etməyə, onun sərvətlərindən özünün tükənməyən, daim artan ehtiyaclarının ödənməsi naminə səmərəsiz istifadə olunmasına aramsız cəhdlər göstərdikcə ətraf mühitə sağalmaz zərər vurmuş, qlobal ekoloji durumu fəlakət halına gətirmişdir. Sənaye inqilabları bir-birini əvəz eddikcə dünyanın ekoloji vəziyyətində təsir və təzyiqlər də durmadan ölümcüləşməyə davam etmişdir. Son yüzillikdə isə bioloji müxtəlifliyə qarşı ciddi təhdidlər, növlərin itməsi adi hal olmuşdur. İqlim dəyişiklikləri içməli və suvarma suları ilə təminatda problemlər yaratmış, buzlaqların və göllərin sahəsi azalmış, növlərin miqراسiyası güclənmiş, ekosistem xidmətlərinin keyfiyyəti aşağı düşmüşdür.

Antropogen fəaliyyətlərin intensivləşməsi sayəsində səhrələşmə, yaşıl örtüyün kəsildikcənin yüksək tempi (məsələn, yüz, hətta min illər ərzində formalaşan meşələrinin sahəsi təkcə 2001-2021-ci illər arasında 437 milyon ha azalmışdır), qlobal istiləşmə, istixana effekti, atmosferin temperaturunun son 200-250 il ərzində 2°C-yə qədər yüksəlməsi ilə bağlı əsaslı bilgilərin aşkar olunması elm adamlarını, qabaqçıl təfəkkür sahiblərini artan təhlükəni görməyə, həyəcan təbili çalmağa, səsli eşidilməkdə isə qərar qəbulu mexanizmi və instansiyalarına təsir etmək məqsədilə təşkilatlanma üzrə addımlar atmağa vadar etmişdir.

Beləliklə, bioloji müxtəlifliyə və ümumən təbiətə dağıdıcı təsirlərə bağlı narahatlıq XX əsrin ortalarında doğru getdikcə daha çox insanı ətrafına toplamağa başlamışdır. Məhz bu hissə könlü təbiətsevərləri, o cümlədən elm adamlarını, ictimai fəalları adət etdikləri həyat tərzini buraxaraq uzaq səfərlərə çıxmağa, orada dünyəvi qədr varlığından heç kimin xəbəri olmadığı canlıların xilas naminə ağılsızca cəhdlər etməyə məcbur etdi. Bütün dünyada təbiətin mühafizəsini həyatının mənasına çevirmiş, gördükləri işin sə-

mərə verəcəyinə inanən, qorunan təbiət ərazilərinin, qorucu və yasaqların yaradılması məqsədilə illər-llər qərar qəbulu instansiyalarına ayaq döyən, həyəcan təbili çalan insanların cəhdləri heç də homişə uğurlu alınmışdır. Təəssüf ki, dünya liderlərinin böyük əksəriyyəti "kimse bir ağac kəşirsə, elə bil mənim qollarımı kəsir" məfkürəsindən, amaldan uzaq olmuş, sənayeləşmənin eyni qüvvəni yaşayan dünya gücləri, böyük dövlətlər, beynəlxalq təşkilatlar ilk vaxtlarda alimlərin çağırışlarını eşitməliyə vurmmuş, elmi dalilləri görmək istəməmişlər.

Bələ bir zamanda - XX əsrin ortalarından etibarən dünyanın tərəqqipərvor qüvvələrinin getdikcə güclənən vətəndaş mövqeyinin və güclü ictimai fikrin təzyiqi altında Beynəlxalq Təbiətin Mühafizəsi Birliyi (IUCN, 1948), Ümumdünya Təbiəti Mühafizə Fondu (WWF, 1961), Greenpeace (1971), BMT-nin Ətraf Mühiti Programı (UNEP, 1972) və s. kimi qurumların, bir çox ölkədə "Yaşıl-lar" partiyalarının yaradılması, dünya yaşıl hərəkatının formalaşması, bu

kilatın hazırda 24 beynəlxalq və 4 regional ofisi və bu ofislərin fəaliyyəti həyata keçirən 101 ölkədə 2 milyon 800 min fəal tərəfdarı vardır.

BMT-nin Ətraf Mühiti Programı (UNEP) 1972-ci ildə yaradılmışdır və vəzifəsi bugünkü və gələcək nəsillərin rifahı naminə ətraf mühitin yaxşılaşması və qorunmasına yönəlmiş tədbirlərin təşkili və həyata keçirilməsindən ibarətdir. Programın şüarı "İnkişaf naminə çevrəmişdir". Baş qərargahı Kenyanın paytaxtı Nayrobidə yerləşən UNEP-in digər ölkələrdə də altı böyük regional ofisi vardır. Bu qurum qlobal və regional səviyyələrdə ekoloji problemləri ilə bağlı istənilən məsələlərə baxır. Eyni zamanda UNEP yer atmosferi, dəniz və yerüstü ekosistemlərlə bağlı çeşidli layihələr həyata keçirir.

Yaşıl hərəkatı bizi əhatə edən mühitin dağılmasına qarşı mübarizə apararaq, insanla təbiət arasında münasibətlərdə daha çox əhəngin əldə olunmasına çalışaraq qeyri-hökumət təşkilatlarını, qruplarını, cəmiyyətlərini ümumiləşmiş addır. Yaşıl rəng təbiətin, ümidin, yeniliyin rəmzi ol-

səmərəsiz tükənməsi, əhalinin intensiv artımı olduğu kimi davam edərsə, Yer kürəsində həyatın varlığı təhlükə altına düşəcəkdir. Bunun qarşısını almaq üçün ekoloji və iqtisadi sabitliyi nail olmaq lazımdır. Alimlər çıxış yolunu ekosistemlərin xidmətlərindən istifadənin səmərəliliyinə nail olunmasında, istehsalın ətraf mühitə ziyan vurulmaması baxımından ciddi nəzarətdə saxlanılmasında, ekoloji təmiz texnologiyalara, "yaşıl enerji", "yaşıl iqtisadiyyat" prinsiplərinin tətbiqinə keçilməsinə diqqət göstərirlər.

Tərəqqipərvor bəşəriyyətin, ekoloji fəallıq hərəkatlarının, xüsusən alimlərin yüksək səslə həyəcan təbili çalması nəticəsində olaraq 1992-ci ildə dünya birliyi ölkələrinin Rio-de-Janeyro sammitində planimizdə həyatın davamı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyan 2 mühüm beynəlxalq sənəd rəşəvə qəbul edilmişdir. Bunlardan biri Bioloji Müxtəliflik haqqında Konvensiya, digəri BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasıdır.

qarşısını alacaq səviyyədə sabitləşdirilməlidir" şəklində göstərilmişdir.

Konvensiya 1992-ci ildə Rio-de-Janeyro şəhərində keçirilən Dünya Sammitində 154 ölkə tərəfindən imzalanmış, 21 mart 1994-cü il tarixdə 50-ci üzv ölkənin ratifikasiya prosesini tamamlaması ardından qüvvəyə minmişdir. Konvensiyanın Əlavə 1-nə daxil edilmiş ölkələr (əsasən inkişaf etmiş ölkələr) atmosferə tulladıkları istixana qazlarının azaldılmasına dair öhdəliklər götürürlər. Konvensiyaya üzv ölkələrin əksəriyyəti Əlavə 1-ə daxil edilməyən inkişaf etməkdə olan ölkələrdir. Onların qarşısında emissiyaların azaldılması istiqamətində heç bir öhdəlik qoyulmur.

Çərçivə Konvensiyasının ali qərar qəbul edən orqanı - Konvensiya tərəflərinin konfransları (COP) iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə əldə edilmiş tərəqqini qiymətləndirmək və inkişaf etmiş ölkələr üçün istixana qazı emissiyalarını azaltmaq və hüquqi cəhətdən məcburi öhdəlikləri müəyyən etmək məqsədilə keçirilir. Qeyd edək ki, Konvensiya

(bundan sonra - Gündəlik) təsdiq edilmişdir. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin (DİM) özünəməxsusluğu onların bütün ölkələri, o cümlədən yoxsul, zəngin və ortaqölürli ölkələri planetin mühafizəsini təmin etmək şüarı ilə tərəqqini təşviq etmək üçün tədbirlər görməyə səsələməsinə əks olunur. DİM-lər təsdiq edir ki, yoxsulluğun aradan qaldırılması iqtisadi artımın ətraf mühitə qorumaqla təmin edilməsinə yönələn strategiyalarla əlaqəli şəkildə həyata keçirilməlidir. Məqsədlər təhsil, sosial müdafiə və məşğulluq imkanları da daxil olmaqla geniş spektrli sosial ehtiyacları və bunlarla yanaşı, iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə və ətraf mühitin mühafizəsini ön plana çəkir. Gündəlikdə müəyyən edilmiş qlobal məqsəd və hədəflər dayanıqlı inkişafın bir-biri ilə vədət təşkil edən iqtisadi, sosial və ətraf mühit sahələrində tarazlı idarəetmənin həyata keçirilməsi üçün beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən tərsi zəruri hesab edilən kollektiv tədbirləri özündə əks etdirir.

Qeyd edək ki, DİM-lərin bir neçəsi birbaşa ətraf mühitlə bağlıdır. Bu məqsədləri "təbii ehtiyatların dayanıqlı şəkildə idarə olunması və iqlim

qidalanmanı yaxşılaşdırmaq və kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafına dəstək vermək.

Aqrar sahədə orta və uzun müddət üçün başlıca məqsədlərdən biri iqlim dəyişikliyi və streslərin güclənməsi dövründə bitkilərin, xüsusən onların strateji əhəmiyyət daşıyıcılarının (Azərbaycan üçün orzaqlıq buğdanın) məhsuldarlığının və keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçıların gəlirlərini artırılmasına, kənd əhalisinin həyat keyfiyyəti inkişafına, ətraf mühitin mühafizəsinə və ya bəzən bəzi sektorun təşəkkül tapmasına nail olmaqdan ibarətdir.

Məqsəd 6. Hamı üçün su və sanitariyaya əlçatanlıq və dayanıqlı idarəetməni təmin etmək.

Su çatışmazlığı və quraqlıq dünyanın ən yoxsul ölkələrində acıq və zəif qidalanmanın kəskinləşməsinə səbəb olur. 2050-ci ilə qədər hər dörd nəfərdən ən az birinin uzunmüddətli və ya təkrarlanaşırın su çatışmazlığına məruz qalan ölkələrdə yaşayacağı ehtimal olunur.

Məqsəd 7. Hamının sərfəli, etibarlı, dayanıqlı və müasir enerji mənbələrinə çıxışını təmin etmək.

Dayanıqlı enerji fərsətdir - həyatın, iqtisadiyyatın və planetin transformasiyasına imkan verir. "Yaşıl enerji" "yaşıl iqtisadiyyat"ın əsasıdır.

Məqsəd 11. Şəhər və yaşayış məntəqələrinin açıqlığını, təhlükəsizliyini, davamlılığını və ekoloji dayanıqlılığını təmin etmək.

İri yaşayış məntəqələrində ekoloji sabitliyə, ətraf mühitin təmizliyinə nail olmaq xüsusilə çətin və böyük həcmə maliyyə yatırımı və ya iqtisadi rentabelliyyəni azalması tələb edir. Şəhərlərin üzvləşdiyi problemləri aradan qaldırmaq üçün resurslardan istifadənin təkmilləşdirilməsi, çirklənmənin və yoxsulluğun azaldılması ilə yanaşı, aqlomerasiyanın normal inkişafı və böyüməsi imkan verən ekoloji cəhətdən nisbətən təmiz üsullardan istifadə olunmalıdır.

Məqsəd 14. Dayanıqlı inkişaf naminə okeanları, dənizləri və dəniz ehtiyatlarını qorumaq və onlardan səmərəli istifadə etmək.

Yağış suları, içməli sular, hava, iqlim, sahillər, qıdının əhəmiyyətli bir hissəsi, hətta havadakı nəfəs aldığımız oksigen də nəticə etibarilə dəniz tərəfindən təmin edilir və tənzimlənir.

Məqsəd 15. Yer ekosistemlərinin mühafizə və bərpa etmək və onların səmərəli istifadəsinə dəstək vermək, meşələrdən səmərəli istifadə etmək, səhrələşməyə qarşı mübarizə aparmaq, torpaq dəqreçdiyini dayanıqlılaşdırmaq, ona qarşı tədbirlər görmək və bioloji müxtəlifliyin itkisinin qarşısını almaq.

Azərbaycan 2030 Gündəliyinə nail olmaq baxımından ən hazırliqlı ölkələrdən biri olmaqla, burada dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə sadıqlı yüksək səviyyədə dəfərlər nümayiş etdirilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 2016-cı ildə BMT-nin Azərbaycan hökumətinə göstərdiyi dəstəyini əlaqələndirilməsi üçün əsas tərəfdaş kimi fəaliyyət göstərən Dayanıqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurasının yaradılmasına dair fərman imzalamışdır. Eyni zamanda Azərbaycan DİM-lərə nail olumasını milli səviyyədə sürətləndirmək üçün atılan bələk konkret siyasi addımları və proqramlaşdırma fəaliyyətlərini əks etdirən MAPS (Gündəlik naminə aktuallaşdırma, sürətləndirmə və siyasətə dəstək) missiyasını həyata keçirən ilk ölkələrdən biri olmuşdur və müvafiq təcrübə 2018-ci ildə Dayanıqlı İnkişaf üzrə Bakı Forumunda təqdim olunmuşdur. Digər məsələlərə bərabər, forumda 2030 Gündəliyinin yerinə yetirilməsini sürətləndirmək məqsədilə fəaliyyətləri müəyyən edən Bakı Prinsiplərinin qəbul edilməsi gərəkləşdirilmişdir. 15-16 noyabr 2023-cü ildə keçirilmiş Dayanıqlı İnkişaf dair 2-ci Bakı Forumunda da bir sıra vacib qərarlar qəbul edilmişdir ki, bunların arasında ətraf mühit problemləri ilə bağlı məsələlər də yer almışdır.

(Ardı var)

İradə HÜSEYNOVA,
AMEA-nın vitse-prezidenti,
akademik

"Yaşıl" və davamlı inkişaf naminə qlobal və milli çağırışlar

hərəkatın ayrı-ayrı ölkələrdə siyasətə və qərarların qəbulu prosesinə ciddi şəkildə nüfuz etməsi bəşəriyyətin özünüxilas instinkti ilə elmi biliklərə arxalanma və güvənmənin vədətini bariz göstəricisi olmuşdur.

Mərkəzi iqamətgahı İsveçrənin Qland şəhərində yerləşən IUCN bir təşkilat olaraq üç komponentdən - üzv təşkilatlar, altı elmi komissiya və katiblikdən ibarətdir. IUCN-in üzvləri dövlətlər, dövlət qurumları, beynəlxalq və milli qeyri-hökumət təşkilatları, elmi tədqiqat institutları və mərkəzlərdir. Hazırda təşkilat 1400-dən çox üzvü, 181 dövlətdən 12000-dən çox alim və mütəxəssisi birləşdirir. UNESCO, ECOSOC və FAO-nun məsləhətçisi statusu olan birliyin fəaliyyət proqramı 1979-cu ildə qəbul edilmiş Dünya Ətraf Mühiti Strategiyası tərəfindən tənzimlənir. Birlik "Qırmızı Kitab", elmi ədəbiyyat, serial və digər xüsusi materialları dərc edir və yayır. Qeyd edim ki, IUCN-in üzvləri sırasında Azərbaycanın IDEA İctimai Birliyi də yer almışdır.

WWF dünyada beş milyondan çox tərəfdarı olan ən böyük mühafizə təşkilatıdır. 100-dən çox ölkədə fəaliyyət göstərir, 3000-dən çox ətraf mühit layihələrini dəstəkləyir. Fond tərəfindən 1995-ci ildən bəri 12 mindən çox qorunma təşəbbüsünə 1 milyard dollardan artıq sərmayə yatırılmışdır. WWF-nin Azərbaycan nümayəndəliyi 2001-ci ildən fəaliyyət göstərir. Bu müddət ərzində nümayəndəlik Azərbaycanı biomüxtəlifliyin qorunması və inkişaf etdirilməsi istiqamətində bir çox layihə həyata keçirmişdir. Hazırda Qafqazda bəzirlərin mühafizəsi, ceyranların və bizonların reintroduksiyası, iqlim dəyişmələrinə qarşı meşə ekosistemlərinin dözümlülüyünün artırılması istiqamətində layihələr icra edilməkdədir.

Greenpeace (Yaşıl sülh) Avropa, Amerika, Asiya və Okeaniyadakı 40 ölkədə mövcud olan qeyri-kommersiya təşkilatıdır. Təşkilat öz fəaliyyəti üçün dövlətlərdən, şirkətlərdən və siyasi partiyalardan vəsait almır və heç bir sponsorluğa da qəbul etmir, ancaq üzvlərinin maddi və mənəvi yardımları ilə fəaliyyətini davam etdirir. Ətraf mühitə qarşı işləmənin cinayət və cinayətkarlar qarşı edilən etiraz aksiyaları, araşdırmalar, mediada yer alan məqalələr sadəcə bütün işin görünən tərəfləridir. Təş-

duğu üçün seçilmişdir.

1970-ci illərdə ətraf mühitlə bağlı "Avropa təbiətinin qorunması ili" kampaniyası (1970), Stokholmdə keçirilən çevrə problemləri üzrə BMT-nin konfransı (1972) və s. kimi tədbirlər diqqət çəkmişdir.

İlk dəfə Dünya İqlim Konfransı 1979-cu ildə keçirilmişdir. Burada Qlobal İqlim Proqramı qəbul olunmuşdur. 1988-ci ildə Dünya Meteorologiya Təşkilatı və BMT-nin Ətraf Mühiti proqramı tərəfindən Beynəlxalq Hökumətlərarası İqlim Panelinin (BHİP) əsası qoyulmuş və Cenevrədə II Dünya İqlim Konfransı baş tutmuşdur.

Bundan başqa, müvafiq məsələlərin ictimailəşdirilərə qərar qəbulu mexanizmi və instansiyaların qarşısını da qaldırılması istiqamətində dünyada Donald Worster, James Ephraim Lovelock, Donella Meadows kimi tanınmış ekoloqlar, Azərbaycanda akademik Həsən Əliyev, Budaq Budanovi Çələ Əliyev kimi görkəmli alimlər də tədqiqatçı işlər görmüşlər.

Alimlərin fikrincə, sənayeləşmənin sürətli və nəzarətsiz inkişafı, ətraf mühitin sənayə və məişət tullantıları ilə çirkləndirilməsi, ehtiyatların

Bioloji Müxtəliflik haqqında Konvensiyanın (BMK) məqsədləri bioloji müxtəlifliyin qorunması, onun komponentlərinin davamlı istifadəsi və bunun nəticəsində yaranan faydaların ədalətli şəkildə bölüşdürülməsi, o cümlədən genetik ehtiyatların lazımi çıxışını təmin edilməsi, resurslara və innovasiyalara dair bütün hüquqlar nəzərə alınmaqla müvafiq texnologiyaların yaradılması və adekvat maliyyələşdirmə yolu ilə uyğun şəkildə ötürülməsi. Biomüxtəlifliyin bəşəriyyətin ümumi səli ilə qorunmasını nəzərdə tutan BMK Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən 14 mart 2000-ci ildə ratifikasiya olunmuşdur.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyası (UNFCCC) atmosferdə istixana qazlarının konsentrasiyalarını sabitləşdirmək üçün "insanların iqlim sistemində təhlükəli müdaxilə" ilə mübarizə aparmaq üçün ölkələr arasında bağlanmış beynəlxalq müqavilədir. Çərçivə Konvensiyasının son məqsədi onun 2-ci maddəsində: "atmosferdə istixana qazlarının konsentrasiyaları iqlim sistemində təhlükəli antropogen müdaxilənin

dəyişikliyi ilə bağlı təxəssislənmiş tədbirlər görməklə planeti korlanmadan qoruyaraq indiki və gələcək nəsillərin ehtiyaclarının təmin edilməsi" kimi ümumiləşdirmək olar.

İqlimlə bağlı əsas məqsəd (13-cü məqsəd) "İqlim dəyişikliyi və onun təsirlərinə qarşı mübarizə üzrə təcili tədbirlər görmək" şəklində formalaşdırılmışdır.

Ətraf mühitə antropogen təsirlər nəticəsində "istixana" effekti yaranan qazların emissiyası artmaqda davam edir və iqlim dəyişikliyinə təkən verir. Qeyd edək ki, alimlər tərəfindən atmosferdə temperatur artımına səbəb kimi göstərilən əsas istixana qazları karbon qazı (CO2), metan (CH4), azot oksidi (N2O) və xloroflorokarbonlardır (CFC). Xüsusən havada CO2 konsentrasiyasının artması qlobal ekoloji dəyişmələrin güclənməsinə (hava şəraitlərindəki fərqlərin və ekstremal hadisələrin tezliyinin artması, uzunmüddətli dəyişikliklər və sürüşmələr) gətirib çıxarmışdır. Ciddi tədbirlər görülməzsə, dünya üzrə havanın temperaturunun 21-ci əsr ərzində 3°C artacağı ehtimal olunur.

Heç bir ölkə iqlim dəyişikliklərinin təsirlərindən şüurlanmamışdır. Ekologiya, təbiət hadisələrinin siyasi sərhədləri "tanınmadığından" sifir emissiyaya malik ölkələrdə belə stress amillərinin güclənməsi böyük dövlətlərdən fərqli deyildir. Ölkələr daha təmiz, daha stabil iqtisadiyata keçməlidirlər, alternativ və bərpaolunan enerji mənbələrinə yönəlmək, eyni zamanda uyğunlaşmalara soy göstərmək lazımdır.

Dəyişikliklər lokal ərazilər üzrə məhdudlaşdırıla bilmədiyindən, ortaq qərarların qəbul edilərə ümumi sayırla yerinə yetirilməsi, beynəlxalq səviyyədə koordinasiya edilən həllər tapılması lazımdır. Bu faktın dərk edilməsi nəticəsində 2015-ci il dekabrın 12-də Parisdə Tərəflərin 21-ci Konfransında (COP21) Paris Sazişi qəbul edilmişdir. Bununla da sazişə qoşulan ölkələr qlobal temperaturun artım səviyyəsini 2°C-dən aşağı səviyyədə məhdudlaşdırmağa razılaşıblar.

Ətraf mühit problemlərinə az və ya çox dərəcədə aid olan digər məqsədlərdən aşağıdakılardan göstərmək olar: Məqsəd 2. Aclığa son qoymaq, ərzaq təhlükəsizliyini təmin etmək,